

HIGIEN'A SI SCOL'A.

F Ó I A

pentru

Sanetate, morbi, Educatiune si instructiune.

Votiv'a Tabla.

„Ni se spune, ca natur'a ar' fi ingrigitu de o lege sanativa. Aicea este de a se staveri o alta delicata intrebare si eu o intimpinu prin ace'a, ca eu negu faptul: Cum suna acésta lege sanativa? La alopati: „contraria contrariis curantur“ — vré se dica „contrariele se sanéza prin contrarii“; — la homoeopati: „similia (similibus) curantur“ — vré se dica: asemenea se sanéza prin asemenea. — Eclecticulu dechiará: cá legea consta in tractarea medicamentala sanativa, si phisiomedicii cugeta: ca legea se implinesce prin aplicarea midiloceloru sanative legali naturali. Toti acesti'a nu au dreptu. Nu se afla absolutu in tóta lumea o lege sanativa; natur'a nu s'a ingrigitu de asia ceva, ci ea tiene la indemana *pedepse éra nu midilóce sanative*. Cugetati voi, ca natur'a ori provedinti'a va privi pedéps'a cá urmarea de transgresiune, si apoi va tiené la indemana midilóce sanative, cá se indepartéze pedéps'a? Va introduce natur'a morbi si patimi cá midilóce corective pentru neascultare in contra legiloru vietii si apoi va concrede mediciloru, a saná pedéps'a? Este numai o conditiune sanativa, si acést'a este: *ascultare, supunere la legile naturei*. Déca dara natur'a nu a ingrigitu de lege sanativa, apoi ea nu a ingrigitu neci de medicamente. Ce va fi dara de visteri'a medicamenteloru si de 2000 soiuri de materii medicamentóse! Si ce se fia séu va fi de sutele de midilóce arcane, cari insiéla tiér'a, implu in tóte dílele diarele cu mincinósele sale anonciuri si rapescu dela morbosi si patimasi anualminte milioane din amarulu lor.

cascigu? Art'a medicinala dominanta si negotietor'a neregulata suntu basate pe totu acele false principii si candu un'a se dà uitarei, 'i urméza curându si ce'alalta!" — bene ar' fi. R. —

Prof. D. M. Trall, in „adeverat'a intielépt'a arta medica.“

C h e m i ' a.

IV.

E L E M E N T E L E.

a) Numerulu elementeloru.

Fiindu-cà se afla o multîme mare de cele mai feliurite corpuri, amu poté usioru devení la cugetarea, cà numerulu elementeloru, din cari constau corpurile, trebue se fia forte mare, cá se se póta produce din ele feliuritele varietati. Chemicii inse au lucratu cu tóta diliginti'a cá se scruteze tóte elementele, cari in compositiunea lorú forméza corpurile. Ei au supusu scrutatiunei lorú tóte mineralele, tóte partile planteloru si ale animaleloru si au aflatu pâna acum'a cà numerulu lorú de-abié se suia la 64.

Din 60 si catev'a elemente este edificatu totu pamentulu cu tóte ce se afla pe elu. Póte cà tóta lumea nu consta din mai multe cá aceste 60 si vreo-câtev'a elemente. *) Totu ce vedemu impregiurulu nostru, consta din unulu séu vreo-câtev'a din aceste elemente. De vomu luá in mana ori ce, ce-i mai frumosu ori mai uritu, ce e mai pretiuitu ori fora pretiu, nu avemu alta in mana, decâtu unele din aceste elemente. Bucatele, ce le mancamu, fie ele câtu de gustuóse, ele nu suntu alt'a decâtu o compositiune de vreo-câtev'a din aceste elemente. Vestmintele, cu cari ne impodobimu, ori scutimu in contra ventului si a tempestatiei, suntu éراسi numai nisce prefacature din unu numeru micu de elemente. Insusi corpulu nostru si fia-care medulariu alu lui este formatu din vreo-câtev'a elemente. Acést'a nu scie ori cine si totusi este fórte interesantu a scí. Multi cugeta, cà au vestminte mai frumóse cá altii, si totusi ele con-

*) Cu ajutoriulu analizei spectrali s'a aflatu, ca pe celealalte corpuri lumesci se afla totu acele elemente, cá si pe pamentulu nostru.

stau din asemené elemente. Multi pizmuescu pe altii pentru mancarile pretioase, cari vinu pe més'a loru, si totusi bucatele, ce le mananca ei li dau totu acele elemente. Asia ne merge in lumea acést'a de multe-ori. Numai dupa o drépta cunosciintia a lucrurilor, invetiamu a cunosce valórea loru, si a o judecá.

Cum se intempla dara, cá corpurile compuse din unele si totu acele elemente se fia asia de diferite dela olalta? Raspunsulu e usioru. Ca acusi din unulu, acusi din altu elementu se cuprinde mai multu ori mai pucinu in acést'a ori acel'a corpu. Ba ce e si mai multu, la unele corpuri se baséza varietatea numai in modulu cum se asiédia cele mai mici particelle, adeca moleculele elementeloru.

Cine inse este in stare a si insemná diferitele multími, in cari se leaga la olalta elementele? Creatorulu le-a ordonatu dupa oterite legi. Si legalitatea, care domnesce si aici, face studiulu Chemfei, incátu unui laicu este necesaria cunosciinti'a acestei scientie, mai usiora, decátu s'aru cugetá.

b) Speciele elementeloru.

Cari suntu dara aceste 60 si mai bine elemente, din cari destulu de minunatu suntu formate tóte corpurile, dela celu mai mare pâna la celu mai micu, dela celu mai pretiosu pâna la celu fora valoru. Unu numeru din ele este cunoscutu si se afla in tóte Istoriele naturali insemnate, adeca tóte metalele: platin'a, aurulu, argintulu, mercuriulu séu hidrargirulu, ferulu, manganulu, cobaldulu, nicolulu, aram'a, vismutulu ori bismutulu, plumbulu, cositoriulu, zinculu, chromulu, antimoniulu ori stibiulu, arseniculu, caliulu, natriulu, calciulu, magnesiulu, alumiuniulu, bariulu, strontiulu, selenulu, leluriulu, lithiulu, gliciulu, circoniuulu, itriulu, toriulu, ceriulu, latanulu, didimulu, crebiulu, terbiulu, vanadulu, cadmiulu, titanulu, solframulu, molibdenulu, tantalulu, niobiulu, rodiulu, osmiulu, iridiulu, ruteniulu, dala-diulu, rubidiulu, cesiulu, taliulu, indiulu. Metalele suntu conductoru — derivatoru — buni atatu de electricitate câtu si de caldura, si se distingiu prin lustrulu loru numitu metalicu.

Cu tóte aceste metale, ori ce amu intreprinde cu ele, ele totusi nu se potu despartí in doue ori mai multe elemente; d. e. ferulu remane sub ori ce impregiurare feru. 'Lu potemu espune la cea mai mare caldura, si atunci firesce, cá se topesce,

inse elu si in statulu topitu remane totu feru. Elu se pôte combiná — legá — cu alte corpuri si atunci negresítu cà cu aceste combinatu face corpuri noue, in cari se cuprinde si elu, inse pentru ace'a nu se schimba in alt'a materia.*)

Scurtu dísu: tóte metalele suntu corpuri simple séu elemente.
Déca ne provoca cineva se-i numimu unele elemente, apoi potemu numí unele metale, fiindu-ca din aceste multe suntu mai la toti cunoscuté.

Celealalte elemente, cari nu apartienu la metale le numimu *nonmetalice* ori *metaloídee*. Si dintre aceste se afla multe, cari provinu raru si numai in unele pucine corpuri. Cele mai insemnate metaloídee suntu: ocsigenulu, hidrogenulu, azotulu ori nitrogenulu, carbonulu, chlorulu, bromulu, iodulu, fluorulu, sulfurulu, fosforulu, siliciulu. Dintre aceste se afla mai multe, cari firesce cà nu suntu la multi cunoscuté. Ba pôte cà sí cele mai comune, precum suntu: ocsigenulu, hidrogenulu etc. nu suntu pré cunoscuté. Inse potemu pre ori cine incredintiá, cà elu gusta in tóte dílele din aceste materii, cà elu le pórtá pe corpulu seu, cà insusi corpulu seu este formatu cea mai mare parte din ele. Si cine nu ar' dorí a face cunoscíntia cu aceste materii simple, cu aceste elemente, cari nu potu lipsí pentru viéti'a lui?

Pentru unu aspectu mai lamuritu, punemu elementele mai usiore in ordine, le damu sí numele latinescu si liter'a cu care chemicii le insémna. Acele, cari provinu mai raru in natura si inca nu au aflatu o folositoria aplicare in viétia, nu le-amu adnotatu. Insemnatatea numeriloru puse lângá ele — numerii atomiloru, pondului mestecarii, ecivalenti. — va capeté espliatiunea sa mai tardú.

Metaloídele.

<i>Numele</i>	<i>Semnulu</i>	<i>Pondulu atomiloru</i>	
Hidrogenulu = Hydrogenium	H.	1	organogene séu producatorie de animale si de plante.
Ocsigenulu = Oxygenium	O.	16	
Azotulu = Azotu, Nitrogenium	N.	14	
Carboniu = Carbonium	C.	12	

*) Déca esperimentulu astronomului englesu *Lockyer*, care se díce cà a schimbatu unu elementu in altulu, nu ne va trage o dunga preste tóte.

Sulfuru	= Sulphur	S.	32	} pyrogene séu producatorie de focu.
Fosforu	= Phosphorus	P.	31	
Scelenu	= Scelenium	Sc.	79	
Chloru	= Chlorum	Ch.	35, 5	} Halogene séu producatorie de sare.
Bromu	= Bromum	Br.	80	
Jodu	= Jodium	J.	127	
Fluoru	= Fluor	F.	19	
Boru	= Borum	B.	11	} hyalogene séu producatorie de iaga.
Siliciulu	= Silicium	Si.	28	

Metalele.

Platin'a	= Platinum	Pl.	197, 4	} Metalele grele.
Aurulu	= Aurum	Au.	197	
Argentulu	= Argentum	Ag.	208	
Hidrargirulu	= Hydrargyrum	Hg.	200	
Ferulu	= Ferrum	Fe.	56	
Aram'a	= Cuprum	Cu.	63, 5	
Plumbulu	= Plumbum	Pb.	207	
Cositoriulu	= Stannum	Sn.	118	
Zinculu	= Zincum	Zn.	65, 2	
Bismutulu	= Bismuthum	Bi.	210	
Manganu	= Manganium	Mn.	55	
Cobaltulu	= Cobaltum	Co.	58, 7	
Nicolulu	= Niccolum	Ni.	58, 7	
Antimoniu	= Stibiu	Sb.	122	
Arseniculu	= Arsenicum	As.	75	
Chromulu	= Chromium	Cr.	52, 1	
Caliulu	= Kalium	K.	39, 1	
Natrium	= Natrium	Na.	23	
Strontiulu	= Strontium	Sr.	87, 5	
Calciulu	= Calcium	Ca.	40	
Bariulu	= Baryum	Ba.	137	} usiore.
Magnesiulu	= Magnesium	Mg.	24	
Aluminium	= Alumynium	Al.	27, 4	

Receal'a.

(Urmare.)

Prin diferit'a receala provocat'a conturbare a activitatii pelei externe se arata patimi durerose in muschi si articulatiuni si aceste patimi le numimu reumatice si le distingemu dupa locu, in reumatismu muscularu si articularu, si dupa modulu pasirii loru in reumatismu acutu si cronicu si deca pe langa dureri se mai arata si pulsulu acceleratu si caldur'a corpului urcata, atunci vorbimu de friguri reumatice.

Despre reumatismu amu vorbitu in altu locu. (Vedi nrulu 11 faci'a 176 din anulu 1878.) Aicea vomu descrie *Lumbagin'a* séu asié numita „caderea muschiloru.“

Candu nu ne potemu mai multu séu dreptu redicá, séu din contra aplecá, atunci se vede cá muschii sielelui séu lumbali suntu paralisati si acést'a bóla se numesce durere de siele séu *lumbagina*, care de multe-ori vine dintr'odata si atunci o numescu germanii *Hexenschusz*, adeca impuscatu'r'a strigóloru. In contrastu cu *lumbagin'a* casuistica, care se nasce prin miscarea corpului fortiata pré neiscusita, d. e. la o aplecare rapede, radicarea de poveri grele, etc. unde caus'a este de a se cautá in rumperea singuraticiloru snopsiori de muschi, ori a unor fibre a le loru. — Cur'a *lumbaginei* reumatice cere, ca patientulu se fia invelitu in lintioli moiati in apa rece si bine storsi, intrecti ori impabriti peste siele si apoi astrucati cu cerge de lâna si bine acoperiti se stee se asude, apoi se se spele in semicupiu, séu deca nu s'aru poté miscá cu unu burete ori vre-o cârpa, si apoi se se frece bine peste tóte spatele, éra mai vertosu peste siele si acést'a se se repete de câte-ori cere trebuinti'a. Asemené cura se cere si la *lumbagin'a* casuistica inse mai usiora, cu mai pucini lintioli.

Mai este inca sî paralisa reumatica in urmarea recelei prin tragerea ventului nepotrivita, prin esirea din patu caldu afara la ventu, la frigu etc. si aceste inca ceru oblojire cu lintioli a partii atacate si invelitori intregi, ori dupa impregiurari de diu-metate cu urmarea semicupiului ori spalarei.

Se ne întórcenu acuma la morbiu de recéla interni, care de comunu se numescu *cataru*. Acestu morbu consista in o mai mica ori mai mare aprindere a membranei mucóse a or-

ganeloru resuflarei si digestionali: la cea dintaiu incepe ea în subtil'a membrana, ce imbraca partea interna a nasului, merge apoi la aprinderea membranei din gura si a palatului si apoi se duce prin bericada si ramificatiunile ei, la cea de pre urma este eminalminte membran'a mucósa a canalului digestionalu, care are se patimésca sub provocat'a prin recél'a centripetala reversala a sangelui, prin cari i se atribue o lucrare, care aru avé se o ispravésca pelea esterna, adeca straportarea producteloru metamorfosei, adeca a partiloru utilizate si netrebnice: membran'a mucósa, care blanescce partile corpului interne, obicinuitu nu are alt'a functiune, decátu a le tiené pre aceste bine lunécóse, usioru pasavere pentru aeru, gaze, fluiditati, bucate si escremente, unde ajunge o necontenita, mai neobservabila secretiune de umediéla, ce capeta materialulu seu dela nenumeratele vase sangvinee, ce le incungiura. Déca acum'a inse normal'a centrifugala unda a sangelui catra pelea esterna, mam'a esalatiunei nóstre neobservabile, prin detragerea abnorma de caldura — adeca recél'a pelei externe — patimesce o momentana intreprumpere, apoi ace'a unda a sangelui fiendu cá o stagnatiune a acestei reversari nu póte avé locu, se stramuta in un'a centripitala, si se lapeda pe membran'a mucósa, acarei secretiune devine prin acést'a cu totul abnorma si sub semnu de inflamatiune adeca cu acumulatiune locala de sange legata cu umflare, rosiația si caldura, caroru se asociaza obicinuitu si friguri mai usiore ori mai cumplite, adeca conturbarea temperaturiei normale si a cerculatiunei sangelui in corpulu intregu.

Simptomele subiective si obiective ale acestui morbu suntu urmatoriele. Individulu este mai antaiu atacatu de frigu si frigurosía, mai tardíu simte ingreunata resuflarea prin nasu, cu care prin umflarea membranei mucóse a nasului este legatu unu semtiu, cá si candu narile aru fi astupate. In regiunea frontala se arata o durere timpita si greutate, miscarea ochiloru este ingreunata, curându face locu stas'a in nasu unui fluxu bogatu de o umediála subtíre apatósa care e asia de iute, incátu aprinde si róde pelea nariloru si a buzeloru; peste totu corpulu se latiesce unu semtiu de ostenéla, -si patientulu arata mare susceptibilitate catra aerulu própétu, pulsulu mai alesu catra séra bate mai iute, termometrulu pusu subsiór'a ori in gura arata temperatur'a urcata; se mai insociesce aci si

o regusiala si unu sântiu, cá si candu gur'a si birigal'a aru fi aspra si vulnerata, resuflarea se ingreunéza si prin gura, si peptulu se incórda, se arata si tusa, care la inceputu e séca si face dureri de peptu si de capu, mai tardíu inse se solvesce, adeca este concomitata de lapedarea unui meru abundantu, care se desface mai usioru, curgerea din nari se domolesce si durerea de capu incéta. In astmodu consta a se eliberá membran'a mucósa séu pele interna de incortelarea s'a involuntaria si fórté abnorma. — Cum se-i ajutamú aci?-

La casuri iuti domole este destulu pentru moderarea toturorú mai susu aratateloru simptome si inacutarea escretiunei a retienuteloru educte a aplicá compresse indoite, ori impatrite moiata in apa rece si stórse amesuratu cu oblojire uscata pe lînga grumadiu si in partea superiora — a peptului — schimbate mai de multe-ori, adeca de câte-ori devinu ferbinti si incomode, cele schimbate trebuie apoi spalate si uscate afora in aeru, nu la cuptoriu in casa — pâna la schimbarea cea mai de-aprópe; câte-odata face bune servitie si o compresa umeda pe lînga frunte. Pe lînga aceste se nu uitamú de proverbiulu Romaniloru: „divide et impera“ — impartiesce si impatiesce vré se dîca: se spalamú séu scaldamú corpulu intregu sub frecari amesurate in tota diu'a baremî odata — érn'a firesce in casa calda — cu apa de 20—18° R. cá pelea conturbata in functiunea s'a se se suscite éراسi la activitate, prin care und'a sangelui centripetala (catra membran'a mucósa) se se schimbe éراسi in unda centrifugala (catra pelea esterna) si cu ea se alunga si productele de sgura acolo, unde ele apartienú dela natura. Pe lînga aceste este de a se ingrigí diu'a si nopte de aeru curatu, si de ar' fi chili'a incaldíta, prin deschiderea ferestrilor de mai multe-ori, o temperatura de 16—14° R. ajunge in chilia. Diet'a se fia rece, fora iritámente, fora carne, spirtóse, cafea, sugare, teiuri. Déca e cu potintia apoi patientulu se petréca diu'a cea mai mare parte afora de patu, déca tempulu concede se ésa mai de multe-ori in aeru liberu in contr'a toturorú opositiuneloru din partea celoru ce 'lu incungiura, éra déca timpulu nu ar' fi favoritoriu, se se primble in o chilia mai spatiosa cu ferestrele deschise, firesce amesuratu imbracatu.

La catare mai cumplite cu dureri mai mari, cu friguri mai urcate, cu resuflare impedecata, regusiala, tusa mai violenta,

escata malădia mai mare, trebuie mai puternic ajutoriu. Aci e de lipsa invelirea totală cu comprese pe lănga grumadiu și fole, și deăca pacientulu se simte sub acéști'a mai bine și începe usioru a asudă, apoi 'lu lasamu se asude pāna candu vré elu; 1 óra e inse destulu — și dupa ace'a sėu se fréca cu cārpe moiate in apa de 14—12° R. bine peste totu corpulu sėu se pune in semicupiulu de 20—16° R. și se spala pāna atunci, pāna ce elu subsióra și pre peptu s'a recoritu și se aréta o usiora tremurare a dentiloru, dupa ace'a ese din scaldă, se sterge și fréca usioru peste totu corpulu éra mai vėtosu piciórele siedindu iá camesi'a curatá și se pune in asternutu unde se odihnesce pe lănga aplicarea compresei ude pe lănga grumadiu, dupa impregiurari și pe lănga fole, dupa vre-o óra. După greutatea morbului se potu aplicá astfeliu de procedure doue și trei pre dī, dupa cum adeca ferbinteat'a frigurilor ajunge mai inainte ori mai tardū la mai mare gradu, care prin mesurarea cu termometru la cāte 2 óre se póte cunósee. Aci este de a se acomodá dupa simptomele interne, deăca aceste suntu furtunóse, ajutoriulu esterne trebuie se fia mai energicu, deăca nu, apoi nu trebuie facutu pré multu, ci pacientulu lasatu se odihnésca.

(Va urmá.)

Poterea mamei de familia in economi'a higienica a casei.

Sarea.

(Continuare din nr. 7. an. tr.)

Ghindulele. Mancarea de sarature efeptuesce o morbósa ingrosiare și desmestecare a limfei. S'a observatu la cei ce mananca multa sare dureri in ghindulele falcii inferiore și ale grumadiului, umflatura și puroire a ghinduleloru subacilari și umflatura a ghinduleloru ingvinali — scurt'a — o periodica inflamatiune a migdaleloru și a limburusiului este la cei consumatori de sare tocmăi asia de deśa, cá și naturala; se pare, ca acestu cunoscutu, incomodu morbu se efeptuesce prin acut'a incarcare a limfei cu sare. — Tienendu umflatur'a acuta a migdaleloru, care se póte reduce la mult'a consumare de saraturi, suntu și balele gurei tare sarate, insasi ap'a, care se intrebuintia spre spalarea guroi, iá gustu saratu. Acéști'a escretiune a sarei in gura și simtirea sarei pe nervii gustului se pierdu insemnatu in ace'a mesura, in care scade cris'a inflamatiunei migdaleloru.

Patimile cronice de ghindule, cari suntu cunoscuté sub numire de „scrofule“ se adscriu cu nedreptu la clas'a inferioara a poporului mancarii de cartofii si lipsei de carne, ci ele stau dupa lung'a esperintia in legatura cu mancarea de bucate tare sarate. Sarea in salamura adeca in solutiune concentrata este pentru copii suscitatoria de scrofule, unde ungerea panii cu buteru bine saratu, cum se obicinuescu maicele a dá copiiloru, jóca o rola insemnata.

Somnulu. Cascari pe lângá mare oboséla si somnurosia, sér'a somnurosa si demanétii'a grea tredire pre lângá disgustu a parasí patulu. Lupta intre somnu si desteptare, somnu ancsiu cu sudori. Tresariture in somnu, vorbire in somnu. Visurile suntu inspaimentatorie, gretiose, la copii cu plánsu si sbierate. Noptea o caldura inpraschietoria de somnu, batere in capu, curgere de sange din nari, curgere de bale etc. Incubulu — nepotintii'a a se miscá in somnu etc.

Friguri. O decurgere rece peste spate, frigurosia cu mani forte reci si frunte ferbinte si in chilia calda. Sudori reci in frunte, tremurature, si clontianarea dintiloru fora sété. In facia pelea gâscei. Dupa somnulu de amédi congestiuni ferbinti in facia rosia, apoi recéla, ferbintiala sburatoria si asudare subsuori si in talpi etc.

Creerulu. Holofagii — consumatori de sare — suntu lacomi iritati, inpatienti, forte sensibili si aplecati spre plensu. Sarea face sentimentalú. In cugetare, vorbire si lucrare se arata holofagii distracti; la cea mai mica ansa, inflacarati. Mancarea de sare face pe omu morosu, melancolicu, repulsivu, banuitoriu, galcevitoriu. Gustarea de sare, ce eserecáza asupr'a animei influintia rea, se pote observá mai bine la copiii, cari se nutrescu bogatu cu zemuri de carne si cari mananca pane cu buteru bine saratu. Astfelii de copii se distingu prin o iritatiune morbósa, necomportabilitate si prin plangere enigmatica. Cvalitatea sarei a iritá renunchii si sangele se pare cá se propaga pâna la celulele creerului si in tóta sistem'a nervósa. Sarea e caus'a inmultirei smintitiloru si ca generatiunea de acum este atatu de inclinata spre betia.

Capulu. Vertejiu, ametiala, perderea mentiei, imbietorii'a la culcare, imbetare cu intunecimea ochiloru la cautare, dureri de capu cu apesare tempita in timple la desteptare din somnu, mancarime in perulu capului si alu barbei, stranutate, tusa. Plesiugi'a este o désa bóla a holofagiloru etc.

Ochii. O contragere morbosa a pleopeloru, tremurarea pleopei superioare. Ulceratiunea si rosiatii'a marginiloru pleopeloru. Mancarime si ardere in unghii ochiului siluitori la frecare, macule pe cornea.

Urechile. Mancarime si usturime dupa urechi si la lobii urechiloru. Rosiata si ferbintiela in urechi, impunseture, susurarea, pionirea urechiloru. Aduu greu. Ulcere umede dupa urechi, mai vertosu la copii nutriti cu sarature.

Nasulu. Trasarirea muschiloru nasului, domola, flori pe nasu, dea mancarime si usturime in nari. Nasu rosiu plinu de besicutie. Curgera de sange din nari, stranutari dese, catare, curgere de apa din nari etc.

✕ **Faci'a.** Colorea umflata rosia ori seca cu multa ferbintiala, buzele violete seu tare rosii. Trasareture in muschii fetiei, doreri in osele buzeloru si in articulatiunea falciloru. Facia unurosa plina de pete.

Dintii. Ginginile tare simtibili catra rece si caldu, mai vertosu deca intra aeru rece; dureri si umflatura la atingere, usioru sangerandu. Dintii manjitu galbeni, tempiti, clatinatori si durerosi. Dintii devinu usioru covi la holofagi, din contra la Egipteni, cari nu mancau saratu, se afla dinti intregi si astadi la mumiile loru.

Gur'a. Zabelele in unghii gurei, besici pe limba, cari la mancare doru, curgere de bale, vorbire grea, gustu saratu.

Grumadiulu si inghititori'a. Dureri in muschii grumadiului, impunseture si ardere in inghititoria, lungirea, umflarea si rosiati'a limbursiului si impedecarea inghitirei. / Central University Library Cluj

Apetitulu. Demanetia gustu fodu, putredu si mirosu uritu, gustu cleiosu, aeru amaru cu limba moioasa galbena. Apetitu falsu, o goliciune in stomacu si o saturare repede, dupa mancare o mare descordare pe langa pulsu acceleratu si baterea animei cu resuflare grea.

Stomaculu si folele. Hargairi gole, acre, scarpanatorie, iritatiune spre vomire, apasare si semtiu de umplatura in stomacu, spasmi in stomacu si semtiu de receala in elu si in siele, chioreirea matieloru, contragearea folelui pana catra craci, colica etc.

Digestiunea. Venturi, scremuri fora resultatu si cu pucina desiertare. Scaunu tare, tenesmu si ardere in matiulu dreptu, hemoroidi etc.

Sistem'a udului. Incordare si ferbintiala in regiunele renunchiloru, unu simtiu de implatura in regiunea besicea, ardere si doreri in organele urinei. Udulu e ferbinte si tare coloratu. Holofagii au multe nevoe cu udulu.

Peptulu si berigat'a. Dureri in muschii peptului, cheiutiei si muschii grumadiului. Pelea peptului arata o mancarime, care silesce la scarpanare, resuflare scurta la mergere mai repede, batere de anima si ancietata. Demaneti'a regusiala si vocea aspra cu multa flegma in grumadiu si tusa,

Estremitatile. Dureri pe langa umeri, inflamatiune si abscesu in ghindulele subacsilari. Greutate si langedire in mani si picioare, amortiela si infurnicare in verfurile degetelor, tremurarea manei la scrisu, asudarea manelor si a picioarelor.

De gustarea peste mesura a bucatelor sarate, s'a observatu, ca se aftiaza mai cu seina organismulu copilarescu si se producu in elu diaree forte nesuferibile, esanteme, usturime la urinare, ochii inflamati si urdurosi si oparire. La unu barbatu de 48 ani, care a consumatu multa sare, s'a escatu o sgaiba rea in flueru, ce numai atunci s'a potutu vindeca, dupa ce a renunsiatu la gustarea sarei. S'a observatu si descompunere scorbutica a sucuriloru si iritatiune inflamabila a membranei mucose a stomacului. La o fetă de 18 ani, care a mancatu multa sare, s'a observatu: unu prospectu scrufulosu forte galbenu si patimasiu cu ochii scadiuti langedi cu cercuri brune, mare langedire a corpului, fisionomia misantropa, narcajitoria, iritativa si aplicare spre mania si svada. S'au observatu si inveninari periculoase cu sare la unu omu, care dupa olalta a inghititu unu pondu de sare, si a moritu apoi in 24 de ore de inveninarea acesta. Altulu a sorbitu numai 4 loti de sare topita in apa, ca se roma, si s'a inveninatu cadiendu in grea bola. Altulu a luat o lingura de sare in locu de saharu si s'a aretatu inveninarea causandu-i simptome rele in mai multe zile.

Actiunea sarei se pote dara asemena cu actiunea focului. Asemenecum ne potemu la focu placutu incaldi la o intrebuintiare amesurata dar' si arde de morte, la o intrebuintiare rea, asia se pote si actiunea iritativa a sarei usita nu numai spre placuta suscitare a poteriloru digestionali ci si abusa spre o repede ori inceta destrugere a organismulu intregu. Sarea freca in trecerea s'a prin tieseturele corpului paretii venelor si nervii; ea efeptuesce o consumare prematura a organelorulu celor mai nobili.

Cursulu fisiologicu alu actiunelorulu sarei. „Sarea lucra originalminte si imediatu numai asupra massei sucuriloru. Fora mesura gustata schimba mai aproape, prin influinta ce o ia asupra actului digestionalu si a productelorulu, relatiunea materiala si a activitatii partiloru constitutive ale chilului, a limfei si a sangelui, si debilita si impedece organele, ce servescu pregatirei acestoru fluide, in legala loru activitate. Actiunea ei asupra sistemii nervosa se areta in a doua linia, ea se midilocesco prin sistem'a sangelui.

Sarea efeptuesce dara stare in sucuri din decadiuta vietii sangelui si impucinat'a activitate a vaselorulu, si adeca eminalminte in canalulu

matieloru, in ghindulele limfatice, in ficatu, renunchi si pele. Sarea produce doi morbi, cari se baséza pre neajuns'a prelucrare a tieseturiloru si pe lips'a de escretiune a utilizateloru materie ale sangelui — scrofulóse, pecingínóse, scorbutice erori de mestecare — umflarea ghinduleloru si intarirea loru, leveore'a, pecingini, spurcu, urdicaria, durere de gura, umflarea articulatiunelor, revmatismu, migrena, sioldina. 3. Morbi de membrane mucóse; de umflature, lacsatiune a tieseturei loru cu inmultit'a ori schimbat'a secretiune, — cataru cronicu, ochi urdurosi, flucsulu urechiloru, regusiala cronica, tusa flegmanósa, póla alba, hemoroidi in matiu si in besica, grisu in udu, curgeri de sange din nari, gingini, plumani, stomacu.

Ace'a caracteristica buecia a epiteliului membranei mucóse, ce se numescó carcinoma — racu — si care la holofagi afla unu terenu de desvoltare favoritoriu; póte ca are mai mare relatiune la indatinat'a gustare a sarei, decatu ce noi de o cámdata suntemu aplecati a presupune.

Sarea, „*arom'a seraciloru*“ Al. Smidt dice: „Elementele de sine si pentru sine rele, cari le gusta celu seracu 'lu constringu la o mai mare consumtiune de sare.“ Dar' nimicu nu ne impedecca a intórce sentintia si a díce: Dedarea la mare multime de sare seduce pe celu seracu se se acomodeze la alimente rele, cari nesarate nu s'ar' gustá neci odata. — Numai timpirea dietetica culturala catra gustulu sarei a facutu cu potintia, cá seraculu se se dedé a se indestulí cu carne stricata si pentru ace'a sarata si ca atat'a carne de vite bolnave si cadiute cu tare multa mestecare de sare se schimba in carnati si se face accesoria in form'a acést'a pentru populatiunea seraca. Si totusi sta si astadi afirmrtiunea : ca o tiermurire a gustarei sarii in bucate s'aru face numai pe costulu sanetatii. Ce nu se misca din multe parti, ca se se dovedésca adeverulu acestei sentintie partu economice. De o parte s'au consideratu scaderea bóleloru la copii si micsiorat'a mortalitate a loru la populatiunea mai seraca din caus'a delaturarei darei de sare, éra de alt'a parte predominarea bólei de scrofula la clas'a inferioara a poporului prin restringerea gustarei de sare.

Sentintie aceste, ce fie-care medicu alu seraciloru, care in colib'a seracului a cunoscutu sarea, cá arom'a proletariului, ar' poté se le intorca in contrarie. Mediculu seraciei afla esemple destule, ca ticalos'a corporala a proletariatului sta in proportiune cu consumarea sarei in cuhna. Consumulu inmultitu alu seracului 'lu face dispusu spre boliciuni si 'lu silesce la cronicile midiloce stengatorie ale permanentei sété de sare, adeca la beature alcoolice si la contrairativ'a fumare de tabacu. Inmultit'a gua-

tare a sarei delatura la seracu binefacutoria, indiferent'a armonic'a sunantia de prestarea nerviloru si face corpulu lui neobservabilmente morbosu. In timpul, candu intrebuintiarea sarei nu a fostu asia de estinsa la populatiunea rurala, cá astadi, atunci au avutu slugile inca gustu la mamaliga nesarata, care astadi s'a respinsu prin caféu'a de demanétia mai stemperatoria de séte. Cumcá capacitatea de prestatiune a lucratoriului ruralu dela timpul acelu cu pucina sare, a scadiutu insemnatu, despre acést'a se tangue toti economii.

(Va urmá.)

Ceva pentru fumatori!

In Parisu esiste o „reuniune antifumatoria“ care nu de multu a deschisu trei premii: Celu de antaiu premiu are se-lu capete unu invetiatoriu, caruia va succede a retiené mai energiosu scolarii soi dela fumare; alu doilea premiu este menitu pentru acelu statisticu, care va documentá mai convingatoriu, ca puterea de lucru a unui nefumatoriu este mai mare, cá aceea a unui fumatoriu; alu treilea premiu 'lu va capeté acel'a, care va poté dovedi, ca crescamentulu populatiuneloru s'a micioratu prin fumare!

Unu fisiiatru raspunde forte nimeritu la aceste cestiuni in modulu urmatoriu.

ad 1) déca concernintele invetiatoriu are insusiu se se lése de fumatu, nu este adausu; aicea si pretutindenea vedemu invetiatorii si profesorii dela scolele poporale, reale, gimnasiale si politecnice pururea cu sugar'a aprinsa in gura! exempla sunt odiosa! Aci oprirea fumarei nu va ajutá multu. Unu concertu fora fumú de tabacu, remane mai totudéun'a golu! Éca mai mare contributiune pentru acésta érba veninósa ar' fi o adeverata binefacere pentru ambele omenimi, pentru fumatoria si nefumatoria si de alta parte unu talismanu pentru colosalulu bugetu militarescu. Cine nu póte lasá fumarea, séu nu vré se o léso, acel'a fume si mai departe, inae se platésca cátu se póte mai multu si inca cá unu honorariu si pentru nefumatori. De patru ori mi-am propusu se nu fumezu si totusi am recidivatú, — pâna-ce a cincea orá mi-a succesu a me scóte din bratiile acestei strigoia fumatoria, potu dara din propria esperintia de a afirmá la 2): ca lucrarea mea din timpul acelu este cu multu mai sarina si mai lungu-duratoria; despre alte bune urmari nici nu vréu a mai amintí! Diosu dara cu sugar'a!“

La acést'a face unu diregatoriu in o fabrica de tabacu urmatori'a observatiune: „Dt'a pentru person'a Dt'ale de si erai fumatoriu, esti intielesu cu „diosu cu sugar'a!“ dar' intréba-me pre mine, ce se facu din cei 50.000 lucratori de sugare numai in German'a, pre cari nu-i potemu lasá se formeze si cari nu potú usioru a se apucá de altu lucru de si aru vré? Intru adeveru nu e nici o placere a siedé 10—12 ore in chiliile incarcate de

colbu, aboru si veninu si a lucrá pe o simbria minutiósa, care e pré mare cá se móra de fome si pré mica, cá se se sáture. Colegii loru suntu totu omeni debili cu facia de pamentu; si déca cenev'a ar' scí o cale pentru de a poté esí din acestu labirintu, apoi elu si-aru cascigá recunoscinti'a toturorú amiciloru omenimei!" La acést'a respunde concernintele: „De sortea lucratoriloru de sugare 'mi pasa tocmai atat'a, catu de ace'a a apotecariloru, macelariloru, ferbatoriloru de rachiu etc. Cáci acést'a impregiurare nu me póte nici pe unu momentu retiené, de a pronuncia ádeverulu asupra venineloru apotecariloru cá medicamentu, asupr'a carnei cá midilocu nutritoriu, asupr'a tabacului si rachiului cá midiloco de placere! De altmentrea póte fie-cene, numai déca vré, a affá o alt'a si inca mai sanetósa ocupatiune, in care se va obicinuí mai usiosu, decatu ce cugeta la inceputu. Eu sciu unii astfelu de schimbatori, cari in urmarea amicabilei invetiature au desertatu dela drapelulu sugareloru si caroru nici de cum nu le merge reu in nou'a ocupatiune! Afara dara cu sticlele de medicina din apoteca! diosu cu sugarele! afara cu puturosulu rachiu! afara cu carnea viteloru, sorgintea vermiloru cordelati si a trichineloru! Omulu pote fi fora de tóte aceste lucruri forte bine si inca mai demnu de omenire, si pentru cá se inavutimu apotecarii, fabricantii de sugare, macelarii, ferbatorii de rachiu, nu avemu lipsa se ne ruinamu si se ne ingrigimu despre bun'a stare acelor'a!"

Pâna aci omulu nostru. Noi mai adaugemu, cá de multe ori amu cugetatu, cum póte fi capulu unui fumatoriu, care nimicu nu póte lucrá fora sugara, nu se póte primblá fora pipa, nu póte stá nici la o adunare fora fumú, ba si dupa prandiuri mai sociali si abundante: tigare si fumú, cá se nu remana gustulu mancariloru delicate mai indelungate in gura, ci putórea de fumú, la care afla fumatorii atat'a placere. Acasa tumu, in lucratoria fumú, in cafenea fumú, in birou fumú; a mai remasu scól'a si beseric'a. Dar' si scól'a e cá m molipsita, unde e mai la o parte, si unii preoti inca mergu cu sugar'a in gura pâna la usi'a besericei! In tabacu este o materia forte veniuósa, narcotica, numita *nicotinu*, din care vreocate-va picature póte omóri omulu si acést'a trebue se ametiésca capulu fumatoriloru si se-lu confunde. De aci vine de buna séma de si studentii dedati la fumatu, invétia mai greu, ba unii mai nimicu. Vedi bine ca nicari nu e atat'a curtuosia, cá la fumatori, pentru-cá si cersitoriulu are dreptu se céra focu dela ori care Domnu cu sugar'a ori pip'a in gura, precum am vediutu, ca a cerutu in promenad'a Clusiului unu cersitoriú focu tocmai dela comisariulu regescu.

Ce se atinge de miile omeni, cari 'si afla ocupatiunea si traiulu vietii in fabricele de tabacu, este ádeveratu, inse inainte de 48 nu au fostu fabrice de tabacu in Ungari'a si omenii nu au fostu fora ocupatiune. Fetele mergeau servitorie in casi oneste, invetiau a ferbe, a spalá, a calcá. Acuma e rusíno a fi servitóre, ci mergu cu sutele la fabricele de tabacu, cáci precum li se pare, casciga mai multu si suntu mai libere. Ce privesce cascigulu, elu 'e mai mare numai la parere, pentru-cá déca vomu socotí viftulu, cortelulu, spalatululu, ce 'lu are cá servitóre, si vomu detrage spesele acestor'a dela cascigu, vomu affá ca suntu in

ratecire, adauga inca — ce bine trebuie insemnatu, — ca ele in fabricele de tabacu lucra necontentitu cu veninu si ca de acolo provinu atatea doreri de ochi, ametieli, doreri de capu si oftici'a, care rapesco bietele fetitie in florea vietiei cea mai frumoasa; éta dara cascigulu! — In privinti'a libertatiei suntu intru adeveru fetele ocupate in fabricile de tabacu mai pucinu restrinse, pentru-ca potu petrece acasa in cortele proprii, ori la parinti, unde nu suntu supuse multora admonitiuni, dar' nu si in fabrice, unde stau sub paza. Libertatea loru o va sci pretiul aceia, care va observá aceste lucratorie, candu esu dela lucru si le va vedé impingandu-se, sarindu, cantandu cantece desfrenate si erotice, batjocurindu etc. Nu e dara libertatea, ce le atrage la acestu cascigu, ci desfreulu, nemoralitatea!

Dar' arete medicii, igienii ori câtu daun'a, ce póte proveni si provine din intrebuintiarea tabacului, nu va ajunge nimica; ba noi tienemu, ca acést'a datena rea séu dupa numirea Domniloru fumatori „placere“ este atat'a incuibata, in câtu neci pedépsa — căci „nitimur in vetitum, cupimusque negata“ — neci contributiunea mare puse pe fumatori nu aru ajutá nimicu, pentru-ca vedemu si acum, ca omenii mai inainte dau cruciariulu pe sugare decâtu pe pane. — Unu singuru midilocu, dupa parerea nóstra aru fi posibilu si eficace, a atrage omenimea dela acestu reu, ca parentii, catechetii, — invetiatorii — firesce déca nu aru fi si ei insisi fumatori se faca atenti copiii la urmarile, ce vinu dela famatu, la gur'a pururea imputita, la ochii rosii, la dentii negrii, la greatia, ametieli, dureri de capu etc. Invetiatorii, la tractarea planteloru se dé o atentiune mai mare tabacului, se spuna scolariloru ce parti veninóse contine tabaculu si ce stricaciuni póte aduce, căci in adeveru, unui omu cu simtiu, vine a plange, candu vede capii de 8-10 ani cu sugara in gura diumetate ametiti si scupindu necontentitu.

DIVERSE.

„Pester Journal“ ne spune, că se relatéza din mai multe comune ale comitatului Alb'a-regale, cumcá copiii, cari ambla la scóla, vinu mai totudéun'a beati. Căci omenii au acolo atat'a vinu, incātu ei demanétia dejuna zama de vinu: si că acést'a amotiesce copiii. Ba ca se si intempla de multeori de copiii din gluma se jimbéta la nunti. — Frumosu lucru! Semnu de cultura si de progresu! Óre ce va fi din astfelu de copii déca voru scapá din ghiarele difteriei ori altoru morbi periculosi. Au nu se potrivece aci dicál'a: „Omulu este nascutu spre bucuria si se cresce séu spre desfetare séu spre lamentare.“

Redactoriu: Dr. P. Vasiciu. || Editoru: N. F. Negrutiu.

Imprimari'a diecesei de Gherla. 1879.